

Türkçe Ferâiz Programları Üzerine Bir İnceleme

Huzeyfe ÇEKER^{*}

Atıf/Cite as: Çeker, Huzeyfe. "Türkçe Ferâiz Programları Üzerine Bir İnceleme". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20 (2021), 66-88.

Öz: İslam dini, müslümanların hayatlarını düzenleyen çeşitli hükümler getirmiştir. Bu hükümlerin bir kısmı her Müslüman tarafından bilinmekte iken bazı hükümler sadece o konuda uzman müslümanlar tarafından öğrenilmiş, diğer müslümanlar ihtiyaç halinde bu kimselere müracaat ederek ihtiyaç duydukları bilgiye ulaşma imkânı bulmuşlardır. İslam miras hukuku da bazı temel hüküm ve ilkeleri bilinmekle birlikte ayrıntılı konuları uzmanlara havale edilegelmiş olan özel bir hukuk alanıdır. Müslümanlar, geçmişte olduğu gibi günümüzde de, bir vefat vaki olduğu zaman genellikle miras hükümlerini bilen bir kişiye müracaat ederek mal bölüşümünü yapmaktadırlar. Ancak teknolojinin gelişmesi ile miras konusunda uzman kişilerin yerini alabilecek programlar ve akıllı cihaz uygulamaları da hayatımıza girmiştir. Günümüzde bazı müslümanlar vefat eden yakınlarının mirasının nasıl bölüşüleceği konusunda bilen bir kimseye sormak yerine bu iş için hazırlanmış programlara müracaat edebilmektedir. Aranılan bilgiye her an ve hızlı bir şekilde ulaşma imkânı vermesi bakımından faydalı olan bu programlar, bazı durumlarda ise yanlış yönlendirmelere sebep olabilmektedir. Kullanıcıdan kaynaklı hatalı kullanımların yanı sıra yazılımcısının miras hukukunu iyi bilmemesi, hesap hatası yapması veya yeterince kontrol edilmemiş olması programların yanlış hesaplama yapmasına neden olabilmektedir. Bundan dolayı bu programların doğru çalışıp çalışmadığının kontrol edilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu boşluğu doldurmak amacıyla kaleme alınan bu makalede, ferâiz hükümleri esas alınarak hazırlanmış Türkçe miras programları incelenecektir. Doğru hesaplama kriterinin yanı sıra programın kapsamı, ihtilafli konulardaki tercihleri ve kullanım pratikliği gibi hususlar da değerlendirmeye dahil edilecektir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, İslam Miras Hukuku, Ferâiz, Miras Hesaplama, Ferâiz Programı, Ferâiz Uygulaması

^{*} Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya, Türkiye, hceker@gmail.com, ORCID: www.orcid.org/0000-0002-6200-2453

An Evaluation of the Turkish Islamic Inheritance Calculators

Abstract: The Islamic religion has established several provisions regulating the lives of Muslims. While some of these provisions are known to every Muslim, some others have been learned only by Muslims who have information about it. Thus, the other Muslims have the access to the information they need by applying to those people if necessary. Islamic inheritance law is also a private field of law that can be referred to specialists in the field except for some basic provisions and principles. As in the past, today, when a person dies, Muslims usually divide the property under supervision of a person who knows the regulations of the hereditary law. However, with the development of technology, programmes and smart device applications that can substitute the experts in inheritance issues have also entered our lives. Nowadays, some Muslims might use the programmes prepared for this purpose instead of asking anyone who knows how to divide the assets of their deceased relatives. These programmes, which are useful in terms of providing the opportunity to access the required information at any time and quickly, can cause mistakes in some cases. Improper usage of the users, as well as the insufficiency of the software maker on inheritance law, can cause programmes to make incorrect calculations. Therefore, it is necessary for these programmes to be reviewed whether they are working correctly or not. In this article, which was written with aforementioned purpose, Turkish inheritance programmes prepared based on the provisions of the *farāidh* science will be examined. In addition to the correct calculation criterion, considerations such as the scope of the programme, preferences in controversial issues and the practicality of use will also be included in the assessment

Keywords: Islamic Law, Islamic Inheritance Law, *Farāidh*, *Farāidh* Calculation, *Farāidh* Programme, *Farāidh* Application

دراسة على برامج الفرائض التركية

الملخص: لقد جاء الإسلام بأحكام مختلفة لتنظيم حياة المسلمين. ومن هذه الأحكام ما يُعرف من قِبَل كل مسلم في حين أن بعضها لا يعرفه إلا مَنْ تخصص في هذا المجال من العلماء المسلمين، في حالة احتياج سائر المسلمين إلى مثل هذه الأحكام أمكنهم الرجوع إلى هؤلاء المتخصصين كي يصلوا إلى المعلومات المحتاجة. ومن مثل هذه الأحكام علمُ الفرائض (أحكام الميراث) حيث تمت إحالته إلى العلماء الخبراء فيه، ما زال عامة المسلمين ولا يزالون يراجعون إلى خبير يعرف أحكام الميراث عند حدوث وفاة شخص منهم ويقسمون ما ترك لهم وفقاً لجواب ذلك الخبير. ولكن مع تطور التكنولوجيا دخلت في حياتنا البرامج الحاسوبية وتطبيقات الأجهزة الذكية التي يمكن أن تحل محل أهل الاختصاص في علم الفرائض، في يومنا هذا قد يراجع بعض المسلمين إلى البرامج المعدة لهذا الأمر بدلاً من سؤال شخص يعرف كيف يقسمون ميراث أقاربهم المتوفين. هذه البرامج مفيدة جداً من حيث توفير الفرصة للوصول إلى المعلومات المطلوبة في أي وقت وبسرعة، ولكن في بعض الأحيان من الممكن أنها تتوصل إلى نتائج خاطئة. بالإضافة إلى إساءة الاستخدام من قِبَل المستخدم، فإن عدم معرفة مطور البرامج بأحكام الفرائض جيداً أو ارتكاب أخطاء حسابية أو عدم التدقيق بشكل كافٍ من شأنه أن يتسبب في قيام البرامج بإجراء حسابات خاطئة. لذلك، هناك حاجة للتحقق من أن هذه البرامج تعمل بشكل صحيح أم لا. في هذه المقالة التي تمت كتابتها لسد هذه الفراغ، سيتم تدقيق برامج الموارِيث المعدة باللغة التركية على أساس أحكام علم الفرائض. بالإضافة إلى معيار صحة الحساب، سيراقب في التقييم نطاق البرامج وترجيحاتها في المسائل المختلف فيها وعملية الاستخدام لها أيضاً.

الكلمات المفتاحية: الفقه الإسلامي، علم الموارِيث الإسلامي، الفرائض، حساب الميراث، برامج الميراث، تطبيقات الميراث

GİRİŞ

İslam, sadece inanç ve ahlaki ilkelerden ibaret olmayıp pratiğe yönelik çok sayıda hüküm getirmiş kapsamlı bir dindir. Bu dini benimsemiş kimselerin ibadetlerinden aile hayatlarına, ticari ilişkilerinden miraslarının dağıtımına kadar pek çok alanda getirdiği düzenlemeler ile hayatlarının her alanında etkin bir rol üstlenmiştir. Bu hükümlerden abdest, namaz, oruç ahkâmı gibi daha sık ihtiyaç duyulanları, her müslüman tarafından bilinmekte iken, yine ibadetler alanında olmasına rağmen hac ahkâmı ömürde bir defa lazım olduğu için diğerleri kadar bilinmemektedir. Mirasa dair hükümlere de hayatta sadece birkaç kez ihtiyaç duyulduğu için her müslüman tarafından öğrenilmemekte, öğrenilse bile bir süre sonra unutulmaktadır. Hem hükümlerin yeterince bilinmemesi hem de birtakım hesaplamalar gerektirdiği için miras bölüşümü genellikle bu konuda bilgi sahibi olan kişilere müracaat edilerek onlar tarafından yapılmaktadır.

İslam tarihi boyunca miras hesaplamalarındaki uygulama bu şekilde iken teknolojinin gelişmesi ile miras hesaplamaları yapan bilgisayar programları, web siteleri ve akıllı cihaz uygulamaları hayatımıza girmiştir. İşlem hatası yapmaması, vakit ve mekan ayrımı olmaksızın ihtiyaç duyulan her an hesaplama yapılabilmesi gibi önemli avantajları bulunan bu programların miras hesabında bir kolaylık getirdiği muhakkaktır. Dini konularda biraz bilgi sahibi olan müslümanların bu programlardan istifade ettiği, hesaplamayı kendisi yapsa bile sonucu teyit etmek amacıyla yardım aldığı, tarafımızca yapılan gözlemlerle sabittir. Ancak bu programlara hesap yaptırmanın riskli bir boyutu da vardır. Zira bir miras programının yazılımcısı tarafından doğru hazırlanmaması durumunda, programın yaptığı hesap da yanlış olacaktır. Verdiği sonuca itibar edilerek yapılan bir mal paylaşımında da miras malının hak edene değil de başka bir varise verilmesi ya da alması gereken payı hiç alamaması söz konusu olacaktır. Bu hatanın kısa sürede fark edilmesi durumunda belki hemen telafi etmek mümkün iken aradan uzun zaman geçmişse telafisi güç hale gelecek, akrabalık bağı bulunan kimseler arasında belki de nizanın ve düşmanlığın doğmasına sebep olacaktır.

Bu programlarında kullanımında, yazılımdan kaynaklı yanlış yönlendirmelerin yanı sıra kullanıcıdan kaynaklı hatalı hesaplamalar da söz konusu olabilmektedir. Kullanıcının varislere dair verileri programa doğru ve tam bir şekilde giremeyebilir. Bu durumda da elde edilen sonuç olması gerektiği gibi olmayacaktır. Bunda program hazırlayıcısının kusurunun olmadığı söylenebilir, ancak bazen kullanıcının verileri yanlış girmesinde programın hazırlanışının da payı bulunabilmektedir. Örneğin programın dilinin kullanıcı tarafından anlaşılmayacak şekilde ağır olması, hatalı veri

girişine etki edebilmektedir. Dolayısıyla miras programlarının bu hataları asgariye indirecek şekilde hazırlanmış olması da gerekmektedir.

Halihazırda kullanılan miras programlarında yaşanabilecek bu durumlar, ilgili programların tarafsız bir gözle incelenmesini ve değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda miras programlarını hem hesap doğruluğu hem de kullanım pratikliği açısından inceleyen bir çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Ancak Arapça ve İngilizce başta olmak üzere müslümanların yoğun olarak kullandığı tüm dillerde bu tür programlar yazılmış olup sayılarının 100'e yakın olduğu tarafımızca tespit edilmiştir. Tüm programların incelenmesi makale hacminin çok üzerinde bir veri sunacağı için bir sınırlandırma yapmak gerekmektedir. Çalışmamızın dili Türkçe olduğu için kapsamı da Türkçe hazırlanmış ferâiz programları ile sınırlı tutulacaktır.

İnceleme esnasında programlar yazılım tarihine göre kronolojik olarak sıralanacak, ele alınacak her bir programın yapımcısı hakkında bilgi verilecek, kullanımı kısaca tanıtılacaktır. Ardından programın kapsamına geçilecek, hangi varislerin programda yer aldığı, hangilerinin yer almadığından bahsedilecektir. Ardından önceden belirlenmiş 30 örnek ferâiz meselesi ile doğaçlama üretilecek başka ferâiz meseleleri programda tatbik edilecek; elde edilen verilerden programın doğru hesaplama yapıp yapmadığı, ayrıca ihtilafli hususlarda hangi mezhebi ve görüşü tercih ettiği tespit edilecektir. Bu işlemleri yaparken programda diğer hatalar (bug) olup olmadığına dair gözlemler yapılacak, tespit edilen eksiklikler okuyucu ile paylaşılacaktır.

Programı test ederken kullanılacak örnek ferâiz meseleleri şunlardır:

- 1) karı – oğlun oğlu – baba – anne
- 2) koca – kız – baba – k.kar.b*
- 3) karı – oğlun kızı – dede – er.kar.ab – er.kar.a
- 4) karı – kız – k.kar.b – amca.ab
- 5) karı – 2 kız – er.kar.b – er.kar.ab'nin oğlu
- 6) koca – 2 oğlun kızı – dede
- 7) karı – 2 kız – 2 oğlun kızı – er.kar.b
- 8) karı – kız – 3 oğlun oğlu – 2 oğlun kızı

* Burada ve makalenin geri kalanında kardeşlerin yazımında bazı kısaltmalar kullanılacaktır. Buna göre erkek kardeş "er.kar" şeklinde, kız kardeş ise "k.kar" şeklinde ifade edilecektir. Kardeşlerde ve amcalarda özlük/üveylik durumunu belirtmek için de aynı metot izlenecek; ana-baba bir varisler için "ab", baba bir varisler için "b", anne bir varisler için "a" kısaltması kullanılacaktır.

- 9) karı – 4 oğul – 3 kız – 2 oğlun oğlu – 3 oğlun kızı
- 10) koca – oğlun oğlu – k.kar.ab – er.kar.b
- 11) 2 karı – anne – kız – k.kar.ab – k.kar.b – k.kar.a
- 12) karı – anne – dede – er.karb.ab – er.kar.a
- 13) karı – anne – baba – k.kar.ab – er.kar.b
- 14) karı – baba – anne
- 15) koca – baba – anne
- 16) koca – anne – k.kar.b
- 17) karı – anne – 2 k.kar.ab – er.kar.ab – 3 k.kar.b
- 18) karı – k.kar.ab – 2 k.kar.b – amca.ab
- 19) karı – 3 k.kar.ab – k.kar.b – 2 er.kar.b – k.kar.a
- 20) karı – kız – 2 k.kar.ab – 3 k.kar.b – 3 k.kar.a
- 21) karı – k.kar.ab – 3 er.kar.b – 2 k.kar.a – 2 er.kar.a
- 22) karı – baba – dede – babaanne – anneanne
- 23) karı – oğul – dede – babaanne – anneanne
- 24) koca – 2 kız – baba – anne – anneanne
- 25) karı – anne – 3 k.kar.b – 2 er.kar.a
- 26) kız – kız – kız – kız
- 27) kız – oğlun kızı – anne
- 28) karı – 3 kız
- 29) karı – anne – kız
- 30) koca – anne – 2 er.kar.ab – 2 er.kar.a

Bu 30 örnek, ferâizdeki 40 halin tamamını içermektedir. Ayrıca asabelerle ilgili yakınlık ilkelerini de test etme imkânı verecek şekilde seçilmiştir. İlaveten 6, 16, 19, 21,

24 ve 25. örnekler *avliye*,¹ 26-29. örnekler ise *reddiye*² ile ilgili olup programın bu tür durumlarda doğru hesaplama yapıp yapmadığı ve hangi görüşün esas alındığı bu örnekler üzerinden test edilecektir. Annenin baba ve eş (karı/koca) ile birlikte olması durumunda tüm terekenin mi yoksa eşten kalanın 1/3'ünü alacağı şeklindeki *Ömeriyyeteyn*³ ihtilafı 14 ve 15 nolu örnekler üzerinden ele alınacaktır. 30. örnek ise *müşerreke*⁴ meselesi olup öz kardeşleri ana bir kardeşlere ortak etmeyen Hanefi-Hanbeli mezheplerinin mi, yoksa aksini benimseyen Maliki-Şafii mezheplerinin mi görüşünün esas alındığı incelenecektir. Kardeşlerin dede tarafından sakıt edilip edilmeyeceği ihtilafında⁵ kardeşlerin sakıt olacağını söyleyen Ebû Hanîfe'nin (ö. 150/767) mi, yoksa dedeyi kardeşlerle beraber varis yapan İmameyn ile üç mezhebin görüşünün mü esas alındığı hususu 3. ve 12. örnekler üzerinden tespit edilecektir.

Programın incelenmesinde dikkate alınacak ikinci husus kullanım pratikliğidir. Bu bağlamda programın ferâiz konusunda bilgisi olmayanlar tarafından kullanılmasının imkânı, sonuçların anlaşılır şekilde sunumu, sonuçlara dair açıklama olup olmadığı, yeni hesaplama yapılacağı zaman geçişin nasıl olacağı gibi hususlarda gözlemler aktarılacaktır.

Tespit ettiğimiz kadarıyla Türkçe ferâiz programları üzerinde yapılmış bir inceleme çalışması bulunmamaktadır. İngilizce'de yapılmış benzer bir araştırma olarak Dr. Shahbaz Ahmad Cheema tarafından yazılan "Distribution of Inheritance under Islamic Law: An Appraisal of Online Inheritance Calculators" adlı makaleyi

¹ Avl / Avliye: Belirli hisse sahiplerinin (ashâbü'l-ferâiz) mirastan alacakları payların toplamının ortak paydadana fazla olması halidir. Bk. Hamdi Döndüren, "Avl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/117; Dört mezhep avliye durumunda paydayı büyütüp eksik kısmı varislere hisseleri oranında yansıtırken İbn Abbâs (ö. 68/688) farklı bir çözüm ileri sürmüştür. Görüşler için bk. Abdurrahman Yazıcı, "Fıkıhta Bir Miras Meselesi Olarak Avliye: Avl Halleri, Kaynağı ve Çözümlerin Değerlendirilmesi", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 24 (2014), 317-323.

² Red / Reddiye: belirli hisse sahiplerinden artan payların yine onlara paylaştırılmasını ifade eden İslâm miras hukuku terimidir. Hanefî ve Hanbelî mezhepleri reddi kabul ederken ilk dönem Mâlikî ve Şâfiîler reddi kabul etmeyip artan kısmın beytü'l-mâl'a kalacağını söylemektedirler. Bk. Hamza Aktan, "Red", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/511.

³ Dört mezhep Ömeriyyeteyn durumunda anneye eşten kalanın 1/3'ünü verirken Zeydiler, Zâhiriler ve İmâmîyye mirasın 1/3'ünü vermektedir. Geniş bilgi için bk. Abdurrahman Yazıcı, "Fıkıhta Meşhur Bir Miras Meselesi Olarak Ömeriyyeteyn: Kaynağı, Ortaya Çıktığı Haller ve Çözümü", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2003), 224 vd.

⁴ Himâriyye veya haceriyye olarak da bilinen müşerreke, mezheplerin ihtilaf ettiği meselelerden biridir. Hanefî ve Hanbelî mezhepleri bu meselede öz kardeşlere pay vermezken Mâlikî ve Şâfiî mezhepleri ana bir kardeşler ile kalan kısma ortak etmektedir. Bu konudaki görüşler için bk. Abdurrahman Yazıcı, "Kelâle (Yansoy) Hısımların Mirasçılıklarıyla Alakalı Meşhur Bir Mesele: Müşerreke", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 13/3 (2013), 94-97.

⁵ Ebu'l-Fadl Meccüddîn Abdullah b. Mahmûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.), 5/101.

zikretmek gerekir. Yazar, Google aramasının ilk sayfasında çıkan 6 hesaplama programı ile çalışmasını sınırlı tutmuş⁶ olup çalışmamızda incelenecek olan Türkçe programlardan sadece bir tanesi bu makalede değerlendirilmiştir. Aynı programlar ele alınmadığı için bu makale bizim çalışmamızdan kapsam bakımından farklı olmaktadır.

Türkçe Ferâiz Hesaplayıcıları

Yapılan çalışmalar neticesinde ferâiz hesaplaması yapmak üzere Türkçe olarak hazırlanmış 3 tane bilgisayar programı, 2 tane web site, 2 tane de akıllı cihaz uygulaması tespit edilmiştir. Ancak İhlas Vakfı tarafından hazırlanan iki bilgisayar programından bir tanesi çok eski olduğu için günümüzde yaygın olarak kullanılan işletim sistemlerinde çalışmamaktadır. Aynı yayıncı tarafından halen çalışan versiyonu da üretildiği için eski versiyonu incelemeye tabi tutulmayacaktır. Kur'an-ı Kerim'e Göre Miras Taksimi adlı hesaplayıcının da hem web site hem de uygulama versiyonu bulunduğu için sadece uygulama versiyonu tahlil edilecek, aynı sonuçları verdiği için web site versiyonu ihmal edilecektir. Netice olarak çalışmamızda beş adet ferâiz hesaplayıcısı incelenecektir.

1. İhlas Vakfı Ferâiz Programı

Türkçe ferâiz hesaplayıcıların ilki, İhlas Vakfı tarafından hazırlanmış ve ücretsiz olarak piyasaya sürülmüştür. 2000'li yılların başlarında hazırlanan programın ilk versiyonu, 36 KB boyutunda küçük bir hacme sahiptir. Ancak bu ilk versiyon günümüzde yaygın olarak kullanılan Windows işletim sistemlerinin uyumluluk modlarında dahi çalışmamaktadır. Aynı vakıf tarafından hazırlanan ikinci versiyon ise 259 KB boyutunda olup ilk versiyona göre daha gelişmiş olsa da sonraki programlara nazara daha ibtidai bir hüviyet arz etmektedir. İlklerden olması hasebiyle dikkat çeken bu program, halen internet üzerinden indirilebilmekte ve hesaplamalarda kullanılabilir. Bundan dolayı da doğru işlem yapıp yapmadığı çalışmamızda incelenmiştir.

⁶ Shahbaz Ahmad Chema, "Distribution of Inheritance under Islamic Law: An Appraisal of Online Inheritance Calculators", *Journal of Islamic Thought and Civilization* 11/1 (2021), 114-115.

Eshâb- Ferâiz

Lütfen, her sınıftaki kişilerden kaçar tane olduğunu karşılardaki kutuya yazıp, Hesapla düğmesine

Hesapla

Esi Nesli Ceddi Kardesleri

Zevc (Kocas) 0

Zevce (Harım) 0

İhlas Vakfı Ferâiz Programı Ana Sayfası

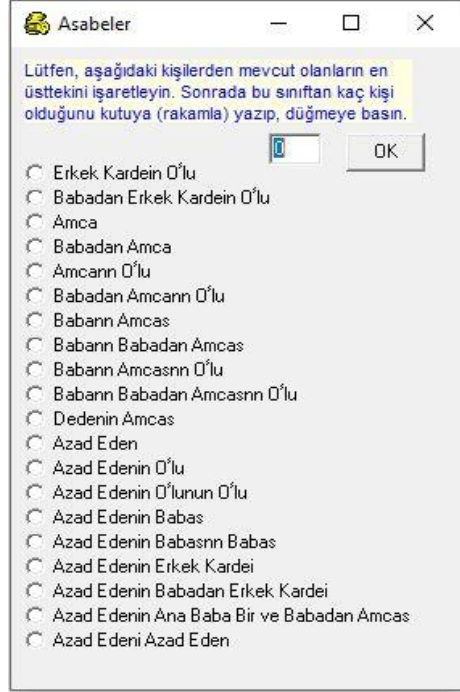
İhlas Vakfı ferâiz programı, görsel olarak yazıldığı dönemin standartlarındadır. Programda varisler dört gruba taksim edilmiş olup her bir grup için ayrı bir sekme belirlenmiştir. Kullanıcı bu sekmeleri takip ederek varis bilgilerini klavye yardımı ile girmekte, yukarıda bulunan *Hesapla* butonuna basarak programın sonucu göstermesi sağlanmaktadır. Genel itibarla kullanımı çok pratik olmasa da herkes tarafından kullanılabilir kolaylıktadır. Türkçe karakterlerin görünümünde problem olması, görsellik bakımından eksi bir husus olarak kaydedilebilir.

Programda alt ve üst soy varislerinin 3 kuşak ile sınırlandırıldığı görülmektedir. Alt soyda en son oğlun oğlunun oğlu ve kızı, üst soyda ise babasının babasının babası veya anasının anasının anası gibi 3. kuşağa kadar sahih dede ve nineler yer almaktadır. Alt ve üst soyun teorik olarak sonsuz olduğu dikkate alındığı zaman üç kuşak ile sınırlandırmanın isabetli ve yeterli olduğu söylenebilir. Yandan varislerde ise 4. sekmede sadece öz ve üvey kardeşlere yer verilmiş, mesela ana-baba bir erkek kardeşin oğlu asabe olmasına rağmen programın ilk aşamasında yer almamıştır. Aynı şekilde asabe sisteminde 4. grupta yer alan amca ve amca çocukları da programın ana sayfasındaki sekmelerde bulunmamaktadır. Ancak programın yapımcısı uzak asabeleri ihmal etmiş değildir. Bu tür varisler ihtiyaç olması durumunda kullanıcının önüne gelecek şekilde ayarlanmıştır. Eğer kullanıcının cevabını aradığı mesele ilk aşamadaki varisler ile çözüme kavuşamamışsa program ilk aşamada ihmal edilen varisleri sorduğu ek bir pencere açmaktadır. Bu pencerede sadece asabe olabilen uzak varislerin olup olmadığı, varsa kaç tane olduğu sorulmaktadır. Eğer bu varislerden

de hiçbirisi söz konusu değilse bu durumda da zevi'l-erhâm için yeni bir pencere açmaktadır. Zevi'l-erhâma miras kalması ihtimali düşünülmüş olsa da açılan pencere boş olduğu için herhangi bir hesaplama yapılamamaktadır. Bu durumda programın ashâbü'l-ferâiz ve asabeleri kapsamakla birlikte zevi'l-erhâmı içermediğini söylemek mümkündür. Netice olarak program yapımıcısının daha çok ihtiyaç duyulan ferâiz meselelerini çözecek kullanımı kolay sade bir program yapmayı amaçladığı, bu sebeple mirasçı olma ihtimali daha az olan varisleri ilk aşamada kullanıcının karşısına çıkarmayıp ihtiyaç durumunda kullanıcıya sorma şeklinde iki aşamalı bir metod takip ettiği söylenebilir. Ancak ikinci aşamada azad etme ile ilgili varislerin (mevle'l-atâka ve onun asabe akrabaları) de programda yer alması, program yapımıcısının bu amacı ile çalışmaktadır.

Programın hesaplama doğruluğuna gelince, önceden belirlediğimiz 30 meselenin 29'unda ve doğaçlama denediğimiz teşbîb-i benât gibi örneklerde program doğru hesaplama yapmıştır. Sadece 13. örnekte hatalı sonuç vermiştir. Bu meselede kardeş sayısı birden fazla olmasına rağmen anneye 1/6 vermemiş, kardeşleri dikkate almadan annenin hissesini eşten kalanın 1/3'ü (B 1/3) olarak belirlemiş ve sonucu buna göre yanlış hesaplamıştır. Diğer meselelerde herhangi bir yanlış söz konusu değildir.

Program hazırlanırken genel olarak Hanefi mezhebinin esas alındığı söylenebilir. Avliye konusunda İbn Abbâs'ın, reddiye konusunda da Mâlikî ve Şâfiî mezheplerinin görüşleri dikkate alınmamıştır. Program zevi'l-erhâm meselelerini çözecek şekilde yapılmamış olsa da bir pencere ile buna işaret etmiş olması Mâlikî ve bazı Şâfiîlerin karşıt görüşünü benimsemediğini göstermektedir. Ömeriyyeteyn meselesinde dört mezhebin, müşerreke meselesinde de Hanefi-Hanbeli mezheplerinin görüşünün benimsendiği ilgili örneklerden görülmektedir. Hanefi mezhebi içerisinde de ihtilafı olan "dedenin kardeşleri sakıt etmesi" meselesinde program Ebû Hanîfe'nin görüşüne göre çözüm yapmakta, İmameyn ile üç mezhebin farklı kanaatini dikkate almamaktadır.

İhlas Vakfı ferâiz programı sonuçları pay ve payda şeklinde vermektedir. Sonuç ekranında üstte ashab-ı ferâizin hisselerini göstermekte, “Asabeler” yazan bir ayırıcı satırın akabinde asabelerin hisselerini vermektedir. $1/6 +$ Bakıyye alan baba veya dede hem üstte ashab-ı ferâiz içerisinde, hem de altta asabeler arasında ayrı ayrı yer almakta, hissesi toplam olarak belirtilmemektedir. Sakıt olan varisler ile mal kalmadığı için hiçbir şey alamayan varislere sonuçta hiç yer verilmemektedir. Reddiye ve avliye meselelerinde meselenin âdile olmadığına dair bir izah satırı görülmektedir.

Programın sınırları zorlandığı zaman bazı açıklar içerdiği de tespit edilmiştir. Örneğin imkânsız olduğu halde koca sayısı 1’den fazla girilebilmekte, hesaplama butonuna basıldığı zaman program uyarı vermemekte, kocayı dikkate almadan sonuç hesaplamaktadır. Hem koca hem de karı girişi yapıldığı zaman da yine uyarı vermemekte, kocayı dikkate almadan sadece karı varmış gibi hesap yapmaktadır. Önemli bir açık olarak karı sayısı 4’ten fazla girilebilmekte, herhangi bir uyarı vermeyen program, sayı kaç girilirse girilsin $1/4$ veya $1/8$ ’lik hisseyi o sayı adedince karıya bölerek sonuç vermektedir. Anne ve baba sayılarının birden fazla girilebilmesi durumunda da kocada olduğu gibi uyarı gelmemekte, program anne ve babayı dikkate almadan hesap yapmaktadır. Programın önemli eksilerinden biri de peş peşe yapılan hesaplamalarda yine açık vermekte, muhtemelen bazı değişkenleri sıfırlamadığı için yanlış hesap yapabilmektedir. Bu sebeple yeni bir hesaplama yapılacaksa tüm verilerin sıfırlanması için programı kapatıp sıfırdan bir daha açmak gerekmektedir.

Netice olarak; İhlas Vakfı ferâiz programı, alanının ilk programı olması sebebiyle önemli olmasına rağmen yazımının üzerinden 20 yıl kadar süre geçmiş olması sebebiyle demode olmuştur. Kullanımının da günümüz programlarına nazaran yeterince pratik olmadığı söylenebilir.

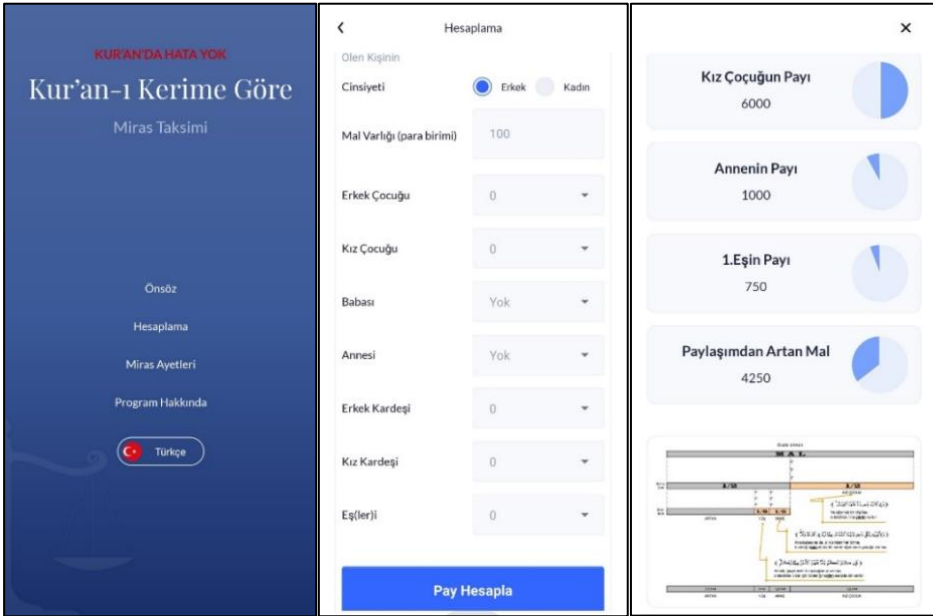
2. Kur’an-ı Kerim’e Göre Miras Taksimi Adlı Uygulama

Kur’an-ı Kerim’e Göre Miras Taksimi adlı akıllı cihaz uygulaması, Halis Aydemir tarafından kaleme alınan *Miras Taksimi: Kur’an’da Hata Yok* adlı kitaba (İstanbul: Enki Yayınları, 2012) dayanmaktadır. Kuran’da matematiksel hatanın bulunduğu iddiasını çürütmek için kaleme alınan eserde, miras ayetleri merkeze alınarak yeni bir ferâiz sistemi geliştirilmiş, avliye durumunun hiç söz konusu olmadığı bu sistem ile Kuran’da herhangi bir matematik hatasının olmadığı iddiası savunulmuştur.⁷ Geliştirilen bu ferâiz sistemi, yazılımcılar tarafından dijital formata dönüştürülmüş;

⁷ Kitapta teklif edilen miras sistemi üzerine yaptığımız bir değerlendirme için bk. Huzeyfe Çeker, “Kur’an’da Hata Yok Kitabında Teklif Edilen Miras Sisteminin Değerlendirilmesi”, *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 4/1 (2021), 30-37.

hem web sitesi⁸ hem de akıllı cihaz uygulaması olarak kullanıcıların istifadesine sunulmuştur. Web sitesi ile akıllı cihaz uygulaması aynı sonuçları verdiği için bir tanesinin incelenmesi maksadın gerçekleşmesi için yeterli olacaktır. Günümüzde akıllı cihaz uygulamaları daha fazla tercih edildiği için web sitesi incelenmeyecek, sadece uygulamanın tahlili ile yetinilecektir.

Kur'an-ı Kerim'e Göre Miras Taksimi adlı uygulamanın açılış sayfasında bahsi geçen kitabın önsözünün yer aldığı *Önsöz* butonu, miras hesabının yapıldığı bölüme geçiş sağlayan *Hesaplama* butonu, sistemin temelinde olan ayetlerin görülebileceği *Miras Ayetleri* butonu, programda esas alınan sistemin tanıtıldığı *Program Hakkında* butonu ile programı İngilizce ve Arapça dillerinde kullanmayı sağlayan dil seçenekleri bulunmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'e Göre Miras Taksimi Açılış - Veriş Giriş ve Sonuç Sayfaları

Hesaplama sayfası gayet sadedir. Murisin cinsiyeti ve bıraktığı meblağ bilgilerinin girildiği üst kısmın altında varislerin girildiği satırlar bulunmaktadır. İstenen bilgilerin girişleri yapıldıktan sonra *Pay Hesapla* butonuna basıldığı zaman uygulama sonucu göstermektedir. Sade bir program olduğu için kullanımı gayet kolaydır.

Uygulamanın dayandığı ferâiz sistemi sadece ayetleri esas aldığı için sadece Kuran'da geçen varisleri kapsamaktadır. Bundan dolayı uygulamada alt nesilden

⁸ Erkek muris için bk. https://kurandersleri.net/miras/Miras_Erkek.html (Erişim 20 Eylül 2021)

Kadın muris için bk. https://kurandersleri.net/miras/Miras_Kadin.html (Erişim 20 Eylül 2021)

sadece oğul ve kız bulunmakta, torunlar yer almamaktadır. Aynı şekilde dede, nine, yeğenler, amca, amca çocukları gibi diğer varisler de Kuran'da geçmediği için uygulamada bulunmamaktadır. Sistemi geliştirenler kardeşlerle ilgili ayetleri salt lafza bağlı olarak değerlendirdikleri için kardeşler arasında öz, baba bir ve ana bir ayrımı da yoktur. Asabe ve ashâb-ı ferâizden böyle önemli eksiklikler olunca zevî'l-erhâm da haliyle uygulamanın kapsamında değildir.

Uygulamada, dört mezhebin kabul ettiği miras sisteminden tamamen bağımsız bir ferâiz teorisi esas alındığı için haliyle sonuçlar da farklı olmaktadır. Önceden belirlediğimiz 30 örneğimizde dede, nine, oğlun kızı, üvey kardeşler gibi programda olmayan varisler bulunduğu için bunları tatbik etme imkânı da bulunmamaktadır. İmkân olsa bile dört mezhebin sistemini esas alarak programın yanlış hesaplama yaptığını söylemek doğru değildir. Bu şekilde değerlendirme yoluna giden Shahbaz Ahmad Cheema, 20 örnekten sadece 1 tanesinde doğru hesaplama yaptığını tespit etmiş, uygulamaya 100 üzerinden 5 puan vermiştir.⁹

Uygulamanın sonuçları veriş şekli de diğer hesaplayıcılardan farklı görünümündedir. Pay ve payda yahut yüzde şeklinde bir sonuç vermek yerine, terekenin miktarı üzerinden doğrudan meblağı hesaplayarak vermektedir. Tereke bilgisi girilmezse default olarak 100 girilmiş gibi hesap yapmaktadır. Her varise düşen hissenin meblağ karşılığının hemen yanında ilgili hisse daire grafiği olarak da verilmektedir.

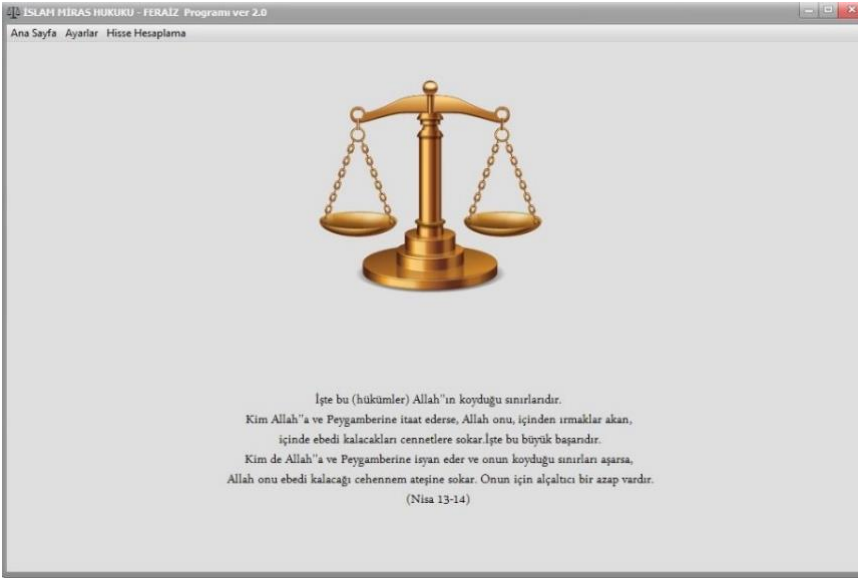
Netice olarak *Kur'an-ı Kerim'e Göre Miras Taksimi* adlı uygulama, kendine has bir ferâiz sistemini kullanarak çözüm yapmaktadır. Dört mezhebin miras sistemlerinden farklı olduğu için uygulamanın sonuçları da klasik ferâiz sonuçlarından farklı olmaktadır. Kullanıcıların bu hususun farkında olması önem arz etmektedir.

3. Feraiz.net Programı

Feraiz.net programı, Rifat Oral'ın Selçuk Dini Yüksek İhtisas Eğitim Merkezi'ndeki ferâiz derslerinin kayıtları esas alınarak Barış Sağır tarafından 2014 yılında yapılmıştır. En son güncellemesi 2016 yılına aittir. İlk versiyonunun üzerinden geçen iki yıllık süre zarfında programda güncellemeler yapılarak son şeklinin verildiği anlaşılmaktadır. Ticari amaçla yapılmadığı için ücretsiz olarak kullanıma sunulan programın www.feraiz.net adresinden ücretsiz indirilebileceği ifade edilmiştir. Ancak halihazırda bu site çalışmamakta olup arama motorlarından bulunabilecek birçok site aracılığı ile programa ulaşmak mümkündür. 40 MB'a yaklaşan bir dosya boyutuna sahip olan program kurulum istemeden doğrudan çalıştırılabilmektedir.

⁹ Chemaa, "Distribution of Inheritance under Islamic Law", 127, 129.

Feraiz.net programı, miras hesaplama özelliğinin yanı sıra kullanıcıya İslam miras hukuku hakkında bilgi vermeyi de amaçlamıştır. Menü çubuğunun baş tarafında bulunan *Ana Sayfa* menüsünün *Miras Hukuku*, *Ashâb-ı Ferâiz*, *Asabe* ve *Zevî'lerhâm* adlı alt menülerinde meraklı kullanıcılar için ferâiz ilmi ve temel varisler hakkında uzun uzun teorik bilgiler verilmekte, örnekler ve videolar üzerinden feraiz konuları anlatılmaktadır. Çalışmamızda programların hesaplama doğruluğunu ve kullanım pratikliğini tespit etmeyi amaçladığımız bu menülerdeki bilgiler incelenmeyecektir. Aynı menünün *Lügatçe* alt menüsünde programda kullanılan kısaltmaların verildiği bir bölüm bulunmakta olup kullanıcının programdan doğru şekilde istifade edebilmesi için bu kısma göz atması faydalı olacaktır.

Feraiz.net Programı Açılış Sayfası

Feraiz.net programında hesaplama yaptırmak için veri girişleri, *Direkt Hesaplama* ve *Adım Adım Hesaplama* adlı iki usulde yapılabilmektedir. Her iki usulde de öncelikle murise dair bilgilerin istendiği ve miras dağıtmadan önce tereke üzerinde yapılması gereken işlerin anlatıldığı bir pencere açılmaktadır. Bu pencerede istenen bilgiler girilmeden *Devam Et* butonuna basılarak doğrudan miras hesabına geçilebilmektedir.

Direkt Hesaplama usulü, tek pencerede varisleri ekleme/çıkarma yapabilme ve anında sonucu görme imkânı vermektedir. Pencerenin sağ tarafında yer alan varisler, üzerine çift tıklamak suretiyle meseleye dahil edilmekte; iptal edilmek istenen varis de meseledeki yerinden çift tıklamak suretiyle silinebilmektedir. Her eklenen varisle birlikte program hesaplamayı güncellemekte, böylece varislerin sonuca etkisi anında görülebilmektedir. Bu açıdan programın kullanımının oldukça pratik olduğu söylenebilir.

İSLAM MİRAS HUKUKU - FERAİZ Programı ver 2.0

Ana Sayfa Ayarlar Hisse Hesaplama

NO	VARIS TİPİ	EF	AS	RD	ZE	TH	PAYDA	YÜZDE %	HİSSE
1	Dede (Babasının Babası)	-	-	-	-	-	-	-	-
2	Hanımı	3	-	-	-	3	24	12,50 %	6.000,00
3	Babası	4	1	-	-	5	24	20,83 %	10.000,00
4	Kızı	12	-	-	-	12	24	50,00 %	24.000,00
5	Oğlunun Kızı	4	-	-	-	4	24	16,67 %	8.000,00
TOPLAM		23	1	-	-	24			

Ölenin, hayatta olan yakınlarını gıft tklayınız.

NO	VARIS LİSTESİ
1	Dedesini (Babasının Babası)
2	Ninesini (Babasının Annesi)
3	Ninesini (Annesinin Annesi)
4	Kocası
5	Hanımı
6	Babası
7	Annesi
8	(A) Erkek Kardeşi
9	(A) Kız Kardeşi
10	(AB) Erkek Kardeşi
11	(AB) Kız Kardeşi
12	(B) Erkek Kardeşi
13	(B) Kız Kardeşi
14	Kızı
15	Oğlunun Kızı
16	Oğlu
17	Oğlunun Oğlu
18	Oğlunun Oğlunun Oğlu

Paylaşılacak Terekenin Parasal Değeri : 48.000,00

- Kızı 1 tane ise ve Oğlun Kızlarının Eshab-ı Feraizden toplam 1/6 hisse alır. Burada 1 oğlun kızının hissesi 4/24
- Toplam Hissesi Eshab-ı Feraizden :4/24 = 4/24

Eshabül Feraiz - Asabe Zevî Erham

Feraiz.net Programı Veri Giriş ve Sonuç Sayfası

İkinci usul ise *Adım Adım Hesaplama* şeklinde isimlendirilmiştir. Bu seçeneğin tercih edilmesi durumunda program kullanıcıya adım adım ilerleyen sorular sormaktadır. Öncelikle murisin cinsiyetini, ardından sırasıyla eşi, babası, annesi, çocukları gibi varisleri tek tek sormaktadır. Sorular devam ederken eğer mevcut veriler hesap için yeterli ise program soru sormayı bırakmakta, otomatik olarak sonucu göstermektedir. Ferâiz konusunda bilgi sahibi olmayanlar için bu ikinci usul daha doğru sonuç elde etmesini sağlayabilir, ancak tecrübeli kullanıcılar için birinci usul daha pratiktir.

Programın kapsamına gelince, üst neslin 2 kuşak (babasının babası, babaanne ve anneanne) ile, alt neslin ise 3 kuşak (oğlunun oğlunun oğlu ve kızı) ile sınırlandırıldığı görülmektedir. Binefsihî asabe olan erkek kardeş oğulları ve amca çocuklarında da 1 kuşak ile sınırlandırma tercih edilmiş, onların çocukları uzak asabeler oldukları için ihmal edilmiştir. Varisler konusunda oldukça kapsamlı olduğu görülen programda zevî'l-erhâm da yer almaktadır. Varislerin girildiği sağdaki kısmın *zevî'l-erhâm* yazan ikinci sekmesinde 55 tane uzak varisin ihtiyaç olması halinde meseleye eklenebilmesine imkân tanınmıştır.

Programın hesap doğruluğuna gelince baştan belirlediğimiz 30 örneğin hiçbirinde hesap hatasında rastlanmamıştır. Bulduğumuz tek hata *Adım Adım Hesaplama* usulünde Ömeriyeteyn örneklerinde (14 ve 15) kardeşlerin olup

olmadığını sormadan doğrudan anneye B 1/3 (eşten kalanın 1/3'ü) vermesi şeklindedir. Oysa birden fazla kardeşin olması durumunda annenin hissesi bundan etkilenecektir. Kardeşlerin sonradan elle ilave durumunda hesaplamayı doğru yapmaktadır. Bu küçük eksik haricinde programda herhangi bir hesap hatası tespit edilememiştir. Hatta teşbîb-i benât denilen alt soyla alakalı nadir meseleleri bile üç kuşağa kadar çözebiliyor olması takdire şayandır.

Programın hazırlanmasında genel olarak Hanefi mezhebinin esas alındığı söylenebilir. Avliye, red, zevi'l-erhâm ve Ömeriyyeteyn ihtilaflarında diğer mezhepler ve şâz görüşler tercih edilmemiştir. Diğer mezheplerin görüşü sadece müşerreke meselesinde dikkate alınmış, bu mesele programa sorulduğunda "Ana bir kardeşlerin hisseleri, ana-baba bir erkek kardeşlere paylaştırılsın mı? (HACERİYE/HİMARIYE yapılsın mı?)" şeklinde sormakta; *Evet* denilmesi durumunda Mâlikî ve Şâfi mezheplerine göre, *Hayır* denilmesi durumunda da Hanefî ve Hanbelî mezhebine göre hesap yapmaktadır. Dedenin kardeşleri sakıt etmesi ihtilafında da Ebû Hanîfe'nin görüşü esas alınmış, İmameyn ve üç mezhebin farklı kanaatine programda yer verilmemiştir.

Feraiz.net programında sonuçlar ayrıntılı olarak verilmektedir. Bir varisin aldığı hisse sadece pay ve payda şeklinde verilmemekte, bu hisseyi ashâb-ı ferâiz olarak mı, yoksa asabe olarak mı, yoksa ashâb-ı red olarak mı aldığı da ayrıca gösterilmektedir.¹⁰ İlâveten varisin hissesi yüzde olarak görülebilmekte, hatta mirasa alınacak tereke meblağ olarak girilirse kişi başına düşen para da program tarafından kullanıcıya verilebilmektedir. Ayrıca alt kısımdaki bölümde bu varisin niçin bu hisseyi aldığına dair açıklama da yer almaktadır. Program mirasını bölüşecek kimselere ayrıntılı sonuç vermenin yanı sıra ferâiz alanında pratik yapmak isteyen ilim talipleri için de ideal bir görüntü arz etmektedir.

Programda açık (bug) olup olmadığını tespit için imkânsız veri girişleri de denenmiştir, ancak herhangi bir açık bulunamamıştır. Aynı anda koca ve karı girişine, yahut birden fazla koca, anne, baba, dede, aynı tür nine girişine veyahut da dörtten fazla karı girişine uyarı penceresi açılarak izin verilmemektedir.

Feraiz.net programı, sadece fare kullanılarak veri girişi yapıldığı için pratik bir kullanım arz etmektedir. Ancak varislerin sıralaması programın kullanımını zorlaştırmaktadır. Dede ve ninelerin anne-babadan, kardeşlerin de çocuklardan önce yer alması, ana bir kardeşlerin öz kardeşlerin bile yukarısında bulunması gibi yanlış sıralama tercihleri, programın pratikliğine kısmen hâlel getirmiştir. Sonuç

¹⁰ Ayrıntılı sonuç gösterdiği için toplam hissede eğer sadeleştirme varsa program bunu yapamamaktadır. Bundan dolayı reddiye meselelerinde sonuçta verilen hisseler daha büyük rakamlardan oluşmaktadır. Bu bir hesap hatası değildir, sadece kullanıcının büyük sayılarla muhatap olması bakımından bir dezavantaj oluşturmaktadır.

ekranındaki varisler sıralamasında da benzer bir durum vardır. Çocuklar en yakın varis olmasına rağmen sonuç listesinde ancak en sonda yer bulabilmiştir. Programın tasarımında bu hususlar eleştiri konusu edilebilir.

Netice olarak yukarıdaki eksiklikler yanında Feraiz.net programı titizlikle hazırlanmış, doğru hesaplama yapabilen, ayrıntılı sonuçlar ve açıklamalar sunmasıyla dikkat çeken, kullanımı genel itibarıyla pratik bir miras hesaplayıcısı olarak nitelendirilebilir.

4. Zikrullah.net Web Sitesi

Türkçe ve İngilizce dillerinde İslam ve Kuran temalı içerik üreten www.zikrullah.net adlı sitenin içerisinde yer alan *İslam Miras Hesaplama Programı* adlı sayfa, Türkçe web tabanlı miras hesaplayıcılardan bir tanesidir. Kim ya da kimler tarafından hazırlandığına dair sitede herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece sayfanın en altında programın hazırlanmasında Ayman Abu-Mostafa'dan faydalandığına dair bir teşekkür notu bulunmaktadır. Web sitesinin sosyal medya hesabından yapılan duyuru¹¹ tarihi esas alınır 2019 yılının Mart ayında faaliyete geçtiği söylenebilir.

Zikrullah.net sitesindeki bu hesaplayıcı, esasında Ayman Abu-Mostafa tarafından hazırlanan *IRTH: The Islamic Inheritance Program* adlı hesaplayıcının Türkçeye tercümesidir. Zikrullah.net sitesinde hem İngilizce aslı hem de Türkçe tercümesi beraberce yer almaktadır.

Sayfanın kullanımından kısaca bahsetmek gerekirse, varisler alt alta yer almakta, her bir varisin yanında o varisin sayısının girildiği kutu bulunmaktadır. Veriler girildikten sonra aşağıdaki mavi tik işaretine tıkladığı zaman hesaplama gerçekleşmekte, varislerin alacağı hisseler yanlarında görünmektedir. Yapımcı, alt kısma vasiyetin oranının girildiği bir kutucuk da eklemiştir. Buraya 1/5 gibi bir oran girilirse, hesaplayıcı o oranı terekeden düşükten sonra hisseleri hesaplamaktadır. En altta da artan hisse olursa red yapılıp yapılmayacağı, karı-kocaya red yapılıp yapılmayacağına dair iki seçenek sunulmuştur.

¹¹ Zikrullah Network, "Zikrullah Network'ten Türkiyede bir ilk", *Twitter* (23 Mart 2019, 14:52).

Sayfanın kapsamına gelince, varisler listesinde bazı kısıtlamaların olduğu görülmektedir. Alt nesil iki kuşak ile sınırlı olup en son oğlun oğlu ve oğlun kızı yer almaktadır. Üst nesilde sınır dede, babaanne ve anneanne şeklindedir. İngilizce orijinalindeki “(or higher)” ifadelerinin Türkçeye tercümede ihmal edilmiş olması sebebiyle üst nesilde iki kuşak ile sınırlandırma söz konusu olmuştur. Üvey kardeşler, yeğenler, amcalar ve amca oğulları da varisler listesinde bulunmaktadır. Bunlardan daha uzak asabeler genellikle lazım olmadığı için varisler arasında yer almamaktadır.

İngilizcesinde “Full Brothers of Father” şeklinde geçen öz amcanın “Babanın kardeşleri” şeklinde tercüme edilmiş kullanıcıları yanıtlanabilir. Zira hala da babanın kardeşidir ama asabe değil, zevi'l-erhâmdandır. Bunu bilmeyen bir kişi amcanın yazılması gereken yere halayı da yazabilir ve bunun neticesinde mirasın yanlış dağıtılmasına yol açabilir. İngilizcesi esas alındığı zaman baba bir amcanın ihmal edilen varisler arasında yer aldığı görülmektedir. Diğer hesaplayıcılardan farklı olarak “Hizmetçiler” adında bir varis dikkat çekmektedir. İngilizcesinde “Servants” şeklinde geçen bu varis grubu

ile ferâizdeki asabe-i sebebiyyeler kastediliyor olsa da günümüzde kölelik sistemi bulunmadığı için miras hesaplamalarında kullanılmayacaktır. Bu nokta da çalışmanın bir eksikliği olarak belirtilebilir. Son olarak en altta “Annenin diğer akrabaları” adlı bir varis yer almakta olup bununla zevi'l-erhâmın kastedildiğini söylemek mümkündür. Kızın kızı gibi murise anneden daha yakın olan yahut hala gibi baba tarafından olan varisler de zevi'l-erhâm kapsamında olmasına rağmen “Annenin diğer akrabaları” şeklinde ifade edilmiş olması eleştiriye konu edilebilir. İlaveten çok çeşidi bulunan zevi'l-erhâmın tek bir varis hanesi ile ifade edilmiş olması da hesaplayıcının eksikleri arasında sayılabilir.

Varisler	Sayı	Kişi Başı Pay
Koca	<input type="text"/>	
Karı	<input type="text"/>	1/8
Kız çocuklar	<input type="text"/>	
Erkek çocuklar	<input type="text"/>	
Baba	<input type="text"/>	1/6
Anne	<input type="text"/>	1/6
Erkek kardeş	<input type="text"/>	
Kız kardeş	<input type="text"/>	
Baba tarafından üvey erkek kardeş	<input type="text"/>	
Baba tarafından üvey kız kardeş	<input type="text"/>	
Oğlunun oğulları	<input type="text"/>	13/24
Oğlunun kızları	<input type="text"/>	
Anne tarafından kardeşler	<input type="text"/>	
Erkek kardeşlerinin oğulları	<input type="text"/>	
Baba tarafından üvey erkek kardeşlerin oğulları	<input type="text"/>	
Babanın kardeşleri	<input type="text"/>	
Amca erkek çocukları	<input type="text"/>	
Babanın babası	<input type="text"/>	
Babanın annesi	<input type="text"/>	
Hizmetçiler	<input type="text"/>	
Annenin annesi	<input type="text"/>	
Annenin diğer akrabaları	<input type="text"/>	
Vasiyet edilen miktar	<input type="text"/>	NONE
Devlet hazinesi	<input type="text"/>	NONE

Miras hakkı olmayanlara Vasiyet
 Vasiyet etmek istediğiniz miktarı 1/3 miktarı geçmeyecek şekilde giriniz. Örn. 1/4

İntikale izin ver
 Miras hak sahiplerine pay edildikten sonra, bazı durumlarda mirasın bir kısmı artabiliyor. Kuran'da bu artan kısım için bir açıklama yapılmamış ve tercihe bırakılmıştır. Bu durumlarda mirasın artan kısmının devlet hazinesine gitmesi veya hak sahiplerine hak oranları ölçüsünde pay edilmesi görüşleri benimsenmiştir. Artan mirası hak sahiplerine pay etmek için burayı tıklayın.

Eşlere intikale izin ver
 Kan bağıları olmadıkları için bazı görüşler eşlerin intikale dahil edilmemesi yönündedir. Bazı görüşler de hak sahibi oldukları için intikale dahil edilmeleri yönündedir. Eşlere intikale izin vermek için burayı tıklayın.

Hesap doğruluğu açısından incelendiği zaman Zikrullah.net sitesindeki ferâiz hesaplayıcısının diğer programlarda tatbik ettiğimiz 30 örneğin tamamında doğru hesaplama yaptığı tespit edilmiştir. Ancak Ayman Abu-Mostafa tarafından hazırlanan İngilizce hesaplayıcının tercümesi olduğu için ihtilafli hususlarda Hanefi mezhebinin dışındaki mezheplerin esas alındığı görülmektedir. 3 ve 12. örneklerde dedenin kardeşleri sakıt edip etmemesi ihtilafında Ebû Hanîfe'nin "sakıt eder" görüşü yerine İmameyn ve diğer üç mezhebin de dahil olduğu cumhurun görüşü benimsenmiş, kardeş ile dede mirasın kalan kısmına ortak edilmiştir. Dolayısıyla Türkçe hesaplayıcı kullanan Hanefi mezhebi müntesiplerinin bu hususun bilincinde olması önem arz etmektedir.

Sitedeki hesaplayıcının mezhepler arasında ihtilafli olan hususlarda farklı tercihlerde bulunduğu söylenebilir. İlk dönem Mâlikî ve Şâfiîlerin kabul etmediği reddiye konusunda bir görüşü esas almak yerine kullanıcının tercihine bırakılmış, reddiye yapılması isteniyorsa aşağıdaki kutucukların işaretlenmesi istenmiştir. Müşerreke meselesinde Hanefî ve Hanbelî mezhebinin görüşleri benimsenmiş, öz kardeşler ana bir kardeşlere ortak edilmemiştir.

Zikrullah.net'teki hesaplayıcının sonuçları veriş şekli diğer hesaplayıcılardan farklıdır. Ferâiz programlarında genellikle hisseler ortak paydada eşitlenirken bu hesaplayıcı eğer imkân varsa hisseleri sadeleştirip vermektedir. Mesela 1. örneğimizde normalde 24 paydasında eşitleyip karıya $\frac{3}{24}$, anne ve babanın her birine $\frac{6}{24}$, oğlun oğluna da $\frac{13}{24}$ hisse vermesi lazımken karıya $\frac{1}{8}$, anne ve babaya da $\frac{1}{6}$ şeklinde sadeleşmiş olarak göstermektedir. Bu durum bazen hesap bakımından avantaj sağlasa da bazı durumlarda kafa karışıklığına sebep olabilmektedir. İlaveten sonuç kısmında bazı kelimelerin Türkçeye tercüme edilmeden İngilizce haliyle bırakılmış olduğu da görülmektedir.

Kullanım açısından Zikrullah.net hesaplayıcısının genel itibarla pratik olduğunu söylemek mümkündür. Tercümeden kaynaklı bazı varislerde kullanıcı tereddüt yaşayabilir, ancak alışma aşamasından sonra hızlı bir kullanıma imkân bulacaktır. Kırmızı çarpı tuşunun tüm haneleri sıfırlaması yeni bir hesap yapılmak istendiği zaman kullanıcıya hız kazandırmaktadır.

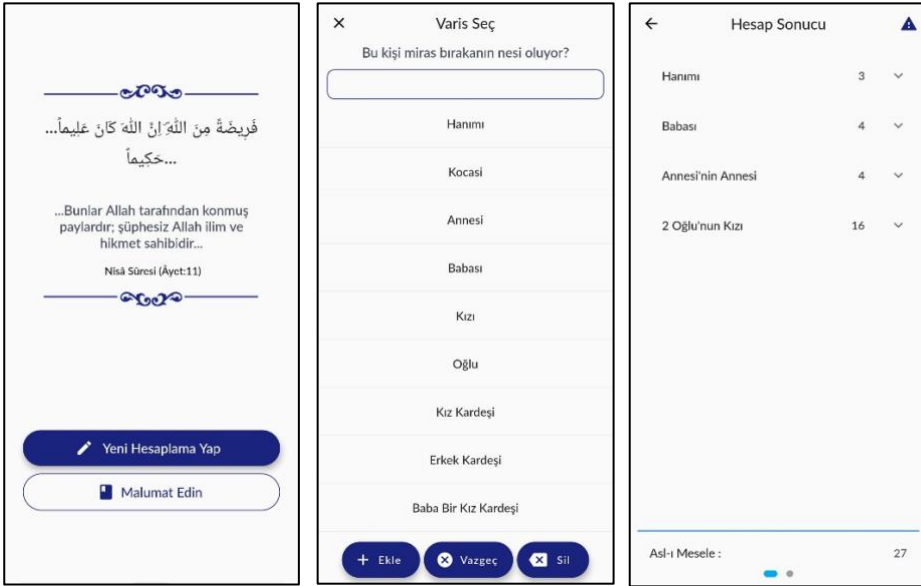
Hesaplayıcı hazırlanırken imkânsız veri girişlerine karşı tedbir alınmış, açık verilmemiştir. Anne, baba, dede, babaanne, aneanne, koca gibi birden fazla olması mümkün olmayan varislerde fazla sayı yazılması durumunda otomatik olarak 1'e çevrilmekte ve hesap 1 üzerinden yapılmaktadır. Karı sayısında da 4'ten fazla yazılması durumunda 4 esas alınıp buna göre hesap yapılmaktadır. Karı ve kocanın her ikisinin de bulunduğu söylenirse program uyarı vermekte, ikisinin bir arada olamayacağını söylemektedir.

Netice itibariyle ifade edilebilir ki Zikrullah.net sitesindeki ferâiz hesaplayıcısı tercüme mahiyetinde bir çalışmadır. Orijinal halinin yapımcısı Hanefi olmadığı için Türkçesinde de Hanefi mezhebinin müftâ bih görüşlerine aykırı hesap yapabilmektedir. Miras hukukunda mezhepler arasında ihtilafli olan az mesele olduğu için bu sitedeki hesaplayıcının verdiği sonuçların tamamına yakını Hanefi mezhebinde de geçerlidir. Bunun bilincinde olarak Hanefi kullanıcıların sayfa üzerinden hesaplama yapması mümkündür.

5. Feraiz Hesaplama Adlı Uygulama

Mezido Software adlı şirket tarafından üretilen *Feraiz Hesaplama*, bu makalenin yazımından iki ay kadar önce (18 Temmuz 2021) piyasaya sürülmüş yeni bir akıllı cihaz uygulamasıdır. Play Store'daki açıklamalardan uygulamanın geliştirme işlemlerinin devam ettiği anlaşılmaktadır. Ücretli olarak kullanıcıların istifadesine sunulan uygulamanın halihazırdaki en güncel sürümü 1.0.2 olup incelememizde bu sürüm esas alınacaktır. Sonraki sürümlerde miras hesaplarını etkileyen değişikliklerin olması mümkündür.

Uygulamanın açılış sayfasında yer alan *Malumat Edin* butonunda ferâiz ilmi hakkında temel bilgilere ve kavramlar sözlüğüne ulaşılmaktadır. *Yeni Hesaplama Yap* butonu ise asıl maksat olan miras hesaplarının yapıldığı bölüme geçiş sağlamaktadır.

Feraiz Hesaplama Uygulaması Açılış - Varisler ve Sonuç Sayfaları

Uygulamanın yapımcıları varisler hakkında veri girişi için farklı bir usul takip etmiştir. Varis ekleme bölümünde sadece 12 varis bulunmaktadır: hanımı, kocası, annesi, babası, kızı, oğlu, (öz) kız kardeşi, (öz) erkek kardeşi, baba bir kız kardeşi, baba

bir erkek kardeşi, anne bir kız kardeşi ve anne bir erkek kardeşi. Burada geçmeyen varislerin bu varisler üzerinden tanımlanması istenmektedir. Örneğin uygulamaya dede girişi yapılacaksa önce *babası* seçeneği tıklanacak, ardından tekrar *babası* seçeneği tıklanırsa dede seçilmiş olacaktır. Seçilen varis *ekle* butonuna basılınca meseleye dahil edilmektedir. Listede olmayan diğer varislerde de durum aynıdır. Oğlun kızı için önce oğlu ardından kızı, amca için önce babası ardından erkek kardeşi, yeğen için önce erkek kardeşi sonra oğlu seçeneklerinin sırayla seçilmesi gerekmektedir. Bu metodun uygulamaya sadelik ve kullanım pratikliği sağlamasının yanı sıra varis sayısındaki sınırlandırmaları kaldırması, zevi'l-erhâm gibi uzak varislerin girişine de imkân tanınması gibi önemli artıları bulunmaktadır.

Varis girişinde takip edilen usul, üst ve alt nesilde belirli bir kuşak ile sınırlandırma mecburiyetini ortadan kaldırmıştır. Gerçekleşmesi imkânsız olsa da mesela murisin 100. kuşaktan dedesini veya torununu uygulamaya girmek mümkündür. Yeğenler, amca çocukları gibi diğer varislerde de aynı durum söz konusu olup istenildiği kadar uzak varis girilebilmektedir. Zevi'l-erhâm olan varislerde de aynı imkân vardır, ancak uygulama henüz geliştirme aşamasında olduğu için bazı zevi'l-erhâm meselelerini çözebilirken bazılarında “Uygulama henüz bu meseleleri doğru hesaplayamıyor” uyarısı ile karşılaşmaktadır. Yeni versiyonlarda zevi'l-erhâm çözümlerinin de uygulamaya dahil edileceği beklenmektedir.

Diğer ferâiz programlarına tatbik ettiğimiz 30 örneği, *Feraiz Hesaplama* adlı uygulamaya sorduğumuzda 29 meselede doğru hesaplama yaptığı tespit edilmiştir. Uygulama sadece bir örnekte yanlış hesaplama yapmıştır. Karı – kız – k.kar.b – amca.ab şeklindeki 4 nolu örneğimizde baba bir kız kardeş, murisin kızı sebebiyle asabe mea'l-gayr olup uzak asabe olan amca'yı sakıt etmeli, kalanın tamamını almalıdır. Ancak uygulama bu durumda baba bir kız kardeş ile amcaya diğer iki varisten kalan kısmı eşit bölmektedir. Bu çözümlenme hatalıdır. Uygulama bunun dışındaki örneklerde hatasız hesaplama yapmıştır.

Baştan belirlediğimiz 30 örneğin içerisinde yer almadığı halde doğaçlama denenen meselelerden birinde daha yanlış sonuç tespit edilmiştir. Program teşbîb-i benâat meselelerinde hatalı hesaplama yapmaktadır. Örneğin 2 kız – oğlun kızı – oğlun oğlunun oğlu ve kızı meselesinde kızlara 2/3'ü verip kalanı diğer varislere ikili birli paylaşırması gerekirken terekeyi 7'ye bölmekte, 4 hisseyi kızlara, 3 hisseyi de oğlun kızına vermekte, diğer iki varise hiçbir pay ayırmamaktadır. Bu da hatalı bir hesaplama olarak kaydedilmelidir.

Sonuçlar incelendiği zaman, uygulamanın hazırlanmasında genel olarak Hanefi mezhebinin, mezhep içi ihtilafli konularda da Ebû Hanîfe'nin görüşünün esas alındığı söylenebilir. Bu bağlamda avliye meselelerinde paydayı büyütme, reddiye

meselelerinde ashâb-ı redde kalan hisseleri dağıtmakta, ihtiyaç durumunda zevi'l-erhâm'a hisse vermekte, Ömeriyyeteyn meselesinde annenin hissesini B 1/3 olarak hesap etmekte, müşerreke meselesinde öz kardeşleri ana bir kardeşlere ortak etmemekte, dede ile beraber kardeşleri sakıt etmektedir.

Uygulamanın sonuç ekranı da sade ve anlaşılır şekilde tasarlanmıştır. Varislerin hisseleri karşılarında yazmakta, payda ise ekranın altında görülmektedir. Bir varisin hissesinin yanındaki ok işaretine tıkladığı zaman niçin bu hisseyi aldığına dair açıklama bölümü açılmaktadır. Kullanıcı dilerse sonuçları daire grafiği şeklinde de görebilmektedir.

Uygulamada varisler açısından bir açık (bug) tespit edilememiştir. Karı veya kocadan birinin eklenmesi durumunda varisler listesinden diğeri silinmekte, en fazla 1 tane olabilen anne, baba gibi varisler ise ikinci defa eklenememektedir. Karı sayısında da şeri limitin üzerinde veri girişi engellenmiştir. Uygulama bu açıdan kusursuz olarak nitelenebilir.

Kullanım pratikliğine gelince, veri giriş usulünün diğer programlardan farklı olması sebebiyle ilk denemelerde çok pratik gelmese de zamanla hızlı kullanılabilir. Eklenen varislerin tek hareketle tekli veya çoklu olarak silinebilmesi, hesaplama işleminden sonra sıfırlamadan yeni eklemeler ve çıkarmalar yapmasına izin vermesi uygulamanın güzel tasarlandığını göstermektedir.

Netice olarak *Feraiz Hesaplama*, Türkçe ferâiz hesaplayıcılar içerisinde özenle hazırlanmış bir uygulama olarak nitelenebilir. Geliştirme süreci sonunda hesaplama hataları gibi önemli kusurlarının da giderilmesi ile kullanıcılara tavsiye edilebilir hale gelecektir.

SONUÇ

Türkçe ferâiz hesaplayıcıların incelendiği bu çalışma kapsamında İslam miras hukukuna göre hesaplama yapan 3 bilgisayar programı, 2 web site, 2 tane de akıllı cihaz uygulaması olduğu tespit edilmiştir. Bilgisayar programlarından bir tanesi günümüz bilgisayarlarında çalışmayacak kadar eski olduğu için tahlil edilmemiştir. Web sitelerden bir tanesi de uygulamalardan biriyle aynı olduğu için uygulamanın incelenmesi ile yetinilmiş, web sitesi ihmal edilmiştir. Netice itibarıyla çalışmada beş ferâiz yazılımı tahlil edilmiştir.

İhlas Vakfı feraiz programı ilk olması bakımından önemli olmakla birlikte artık demode olmuş bir program olarak nitelenebilir. Deneme amaçlı tatbik ettiğimiz 30 meselenin 29'unda doğru hesap yapmış, bir meselede yanlış sonuç göstermiştir. Program ihtilafli hususlarda Hanefi mezhebinin, mezhep içinde de Ebû Hanîfe'nin görüşünü esas almaktadır.

Kur'an-ı Kerim'e Göre Miras Taksimi, Halis Aydemir tarafından Kuran ayetleri esas alınarak geliştirilen miras sisteminin akıllı cihaz uygulamasıdır. Fıkıh mezheplerinin feraiz sistemlerinden farklı olduğu için diğer programlara tatbik ettiğimiz meseleler bu uygulamaya ya tatbik edilememekte ya da tamamen farklı sonuçlar elde edilmektedir. Bu uygulamanın fıkıh mezheplerinin miras hesaplarından farklı şekilde çalıştığı bilinmeli, kullanıcılar buna göre kullanılmalıdır.

Barış Sağır tarafından yazılan *Feraiz.net*, bilgisayarda çalışmak üzere tasarlanmış kapsamlı bir feraiz programıdır. Titizlikle hazırlanmış ve ilmi kontrolden geçmiş olmasının bir sonucu olarak tatbik ettiğimiz feraiz meselelerinin tamamını doğru hesaplamıştır. Kullanımının pratik olması, sonuçları diğer programlara göre daha ayrıntılı vermesi, zevî'l-erhâm olan varisleri ayrıntısıyla ele alması gibi artıları bulunmaktadır. Halihazırdaki ferâiz hesaplayıcılarının en iyisi olarak nitelenebilir.

Zikrullah.net adlı sitede yer alan *İslam Miras Hesaplama Programı* adlı sayfa da web tabanlı feraiz hesaplayıcılardan biridir. Ayman Abu-Mostafa'nın hazırladığı İngilizce feraiz sayfasının Türkçe tercümesinden ibarettir. Tatbik ettiğimiz 30 örneğin tamamında doğru hesaplama yapmıştır. Ancak bazen Hanefi mezhebinin müftâ bih görüşüne muhalif hareket edebilmektedir. Feraiz alanında mezhepler arasında ihtilaf az olduğu için Hanefi mezhebini taklit eden kişiler tarafından bu hesaplayıcının kullanılmasında bir sakınca olmadığı ifade edilebilir.

2021 yılının yaz aylarında piyasaya çıkan *Feraiz Hesaplama* adlı uygulama da çalışmada tahlil edilen son yazılımdır. Son derece sade ve kullanışlı olan bu uygulama, henüz geliştirilme aşamasındadır. Tatbik ettiğimiz 30 meselenin 29 tanesinde doğru hesaplama yapmış, ancak bir tanesinde hatalı sonuç vermiştir. İlaveten teşbîb-i benât meselelerinde yanlış çözüm yaptığı tespit edilmiştir. Düzeltme ve geliştirmeler tamamlanınca güzel bir uygulama olacağını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Aktan, Hamza. "Red". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/511-512. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Chemaa, Shahbaz Ahmad. "Distribution of Inheritance under Islamic Law: An Appraisal of Online Inheritance Calculators". *Journal of Islamic Thought and Civilization* 11/1 (2021), 112-131.
- Çeker, Huzeyfe. "Kur'an'da Hata Yok Kitabında Teklif Edilen Miras Sisteminin Değerlendirilmesi". *Kocatepe İslami İlimler Dergisi* 4/1 (2021), 23-40.
- Döndüren, Hamdi. "Avl". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 4/117-118. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Mevsilî, Ebu'l-Fadl Mecdüddîn Abdullah b. Mahmûd el-. *el-İhtiyâr li-ta'li'l-Muhtâr*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Yazıcı, Abdurrahman. "Fıkıhta Bir Miras Meselesi Olarak Avliyye: Avl Halleri, Kaynağı ve Çözümlerin Değerlendirilmesi". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 24 (2014), 305-327.
- Yazıcı, Abdurrahman. "Fıkıhta Meşhur Bir Miraz Meselesi Olarak Ömeriyyeteyn: Kaynağı, Ortaya Çıktığı Haller ve Çözümü". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 35 (2003), 223-244.
- Yazıcı, Abdurrahman. "Kelâle (Yansoy) Hısımların Mirasçılıklarıyla Alakalı Meşhur Bir Mesele: Müşerreke". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 13/3 (2013), 89-100.
- Zikrullah Network. "Zikrullah Network'ten Türkiyede bir ilk". *Twitter*. 23 Mart 2019, 14:52. Erişim 25 Eylül 2021. <https://twitter.com/ZikrullahNet/status/1109422573090209792>
- https://kurandersleri.net/miras/Miras_Erkek.html (Erişim 20 Eylül 2021)
- https://kurandersleri.net/miras/Miras_Kadin.html (Erişim 20 Eylül 2021)